

УДК (002:004):378

ВЕБ-САЙТ ВНЗ ЯК КОМУНІКАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

А.М. Шелестова

У статті розглядаються особливості веб-сайту вищого навчального закладу як комунікаційного середовища функціонування електронної навчальної документації. Аналізується специфіка, цілі, призначення, функції та змістовні аспекти веб-сайту в інтегрованому інформаційно-комунікаційному просторі вищого навчального закладу.

Ключові слова: веб-сайт, інтегрований інформаційно-комунікаційний простір ВНЗ, електронний навчальний документ, Інтернет, ВНЗ.

UNIVERSITY WEB-SITE AS COMMUNICATION ENVIRONMENT OF FUNCTIONING OF TRAINING ELECTRONIC DOCUMENTATION

A.M. Shelestova

The article discusses the features of the university web-site as communication environment of functioning of training electronic documentation. It analyzes the specificity, goals, purpose, functions and content aspects of the web-site in the integrated information and communication space of the university.

Keywords: web-site, integrated information and communication space of the university, training electronic document, Internet, university.

На сучасному етапі розвитку суспільства вища освіта стає пріоритетним напрямком соціальної практики. Відношення до її реалізації є індикатором прогресу суспільства, головним інструментом соціальних, політичних та культурних перетворень. Важливу роль в інформаційному забезпеченні освітніх процесів відіграють вищі навчальні заклади (далі ВНЗ) як соціальні інститути. Нове соціокомунікативне середовище, в якому вони функціонують, викликає необхідність адаптації їх діяльності до сучасних умов, їх

трансформації на основі розробки адекватних вимог до оновлення форм та методів реалізації освітнього та виховного процесу, моделей інформаційного та комунікаційного забезпечення.

Характерними рисами сучасного розвитку ВНЗ є розвиток та розширення комунікації в системі освіти, зокрема в освітньому сегменті Інтернет-простору. Ці тенденції обумовлені активним розвитком інформаційних ресурсів, зростаючою доступністю нових каналів розповсюдження інформації, впровадженням в освітні установи локальних комп'ютерних мереж та організацією доступу до Інтернету [1]. Визначається особлива цінність швидко зростаючої і популярної мережі Інтернет, оскільки вона надає широкі можливості у сфері науки, культури й освіти; формує нову сферу інформаційної взаємодії, сприяє виникненню нових видів суспільних відносин. Комунікація в Інтернеті охоплює елементи зворотного зв'язку та створює безпрецедентні можливості для живого, відкритого та всебічного спілкування людей, які розділені територіально. Завдяки функціонуванню Інтернету, формується масова, постійно зростаюча спільнота людей, об'єднаних інтересами, прагненнями, соціокультурними орієнтаціями, незважаючи на етнічні, соціально-політичні та інші відмінності [3].

У ВНЗ відбувається процес обміну соціально значущою інформацією та документацією з використанням новітніх ІКТ, що розглядаються нами, як сукупність технологій, методів та засобів створення, управління та обробки даних із застосуванням обчислювальної техніки. ІКТ поєднують використання комп'ютерних технологій та програмного забезпечення для збереження, перетворення, захисту, обробки, передачі та отримання інформації. Тобто, ІКТ забезпечує студенту можливість отримання та передачі інформації і, таким чином, становить основу технологічного процесу навчання.

ІКТ стають механізмом для підвищення ефективності та результативності функціонування навчальної документації ВНЗ в інтегрованому інформаційно-комунікаційному просторі (далі ІКП). Також, в умовах інформатизації освітнього процесу активізується розвиток електронних навчальних документів, які є складовою веб-сайту ВНЗ. Тому **метою** статті є визначення та вивчення особливостей офіційного веб-сайту ВНЗ як комунікаційного середовища функціонування електронної навчальної документації.

Веб-сайти викликають особливу увагу як складні об'єкти, оскільки вони різноманітні та знаходяться в постійному розвитку, їх визначення є приблизними, незакінченими. На сьогодні не існує єдиного термінологічного стандарту щодо різновидів веб-сайтів. Термінологія наводиться в ISBDR(ER), в міждержавних стандартах ГОСТ 7.82-2001, ГОСТ 7.83-2001; ряд термінів наводиться у форматі бібліографічного опису UNIMARS та у стандарті метаданих "Дублінське ядро" [7]. Деякі терміни також подані в низці довідників і словників з інформаційних та комп'ютерних технологій та у наукових публікаціях

відповідної тематики. Поняття “веб-сайт” широко застосовується, як спеціалістами в галузі ІКТ, так і документознавцями. При цьому підходи до його визначення суттєво розрізняються, що здебільшого обумовлено як складністю самих веб-сайтів, так і дискусійністю основного поняття.

Різні типи класифікацій веб-сайтів розробляються і в самому Інтернет-середовищі. До них можна прирахувати класифікації спеціалістів в галузі веб-програмування та укладачів каталогів мережесих ресурсів.

Слід підкреслити складність проблеми визначення веб-сайтів та їх класифікації. Веб-сайт вирізняє єдність інформаційної, технологічної та технічної складових, що обумовлює труднощі в його визначенні. Але на сьогодні спеціалісти пропонують наступне визначення поняття “освітній веб-сайт” – це сукупність веб-сторінок з дизайном, що повторюється, які несуть цілеспрямований процес навчання та виховання в інтересах особистості та суспільства, об’єднані за змістом, навігаційно та фізично знаходяться на одному веб-сервері, використання яких може супроводжуватися атестацією тих осіб, що навчаються [10]. І зараховують веб-сайт ВНЗ до типу “веб-сайт навчального закладу”, що виокремлюється в межах типології освітніх веб-сайтів [10].

Розглянемо веб-сайт ВНЗ та його значення для розвитку комунікації в освітньому середовищі. Веб-сайт ВНЗ одночасно є: комунікаційним середовищем функціонування, збереження та розповсюдження електронної навчальної документації; та комунікаційним каналом, що презентує ВНЗ в інформаційно-освітньому Інтернет-середовищі.

Комунікаційні властивості веб-сайту висвітлено в роботах: Ж. В. Бабенко [2], В. М. Бебика [3], Л. В. Калашнікової [4], А. А. Кисельової [5], О. А. Кравцової [6], Г. Г. Почепцова [7] та ін.

Кожен з цих дослідників вивчає веб-сайти як канали комунікації, але у різних аспектах. Так, Ж. В. Бабенко зазначає, що веб-сайти є важливими каналами комунікації для організаторів дитячого та юнацького читання, оскільки вони дозволяють надати широкому колу потенційних користувачів інформаційні ресурси, акумульовані у фондах дитячих та юнацьких бібліотек [2].

В. М. Бебик та Г. Г. Почепцов виокремлюють два види Інтернет-співтовариств: Інтернет-співтовариства, спільна діяльність і взаємодія яких містяться виключно в межах Інтернету та такі, що поєднують спільну діяльність та використання режимів комунікації онлайн та офф-лайн. Автори зазначають, що веб-сайти, є каналами комунікації, оскільки вони мають наступні особливості: масова інтерактивність, загальнодоступність, зберігання результатів комунікації, інтегрованість, оперативність комунікації, загальний єдиний простір комунікації [3, 7].

Умовою успішного функціонування ВНЗ в освітньому просторі є реалізація його інформаційного потенціалу за допомогою використання інноваційних каналів комунікації. На думку Л. В. Калашнікової, інформаційний потенціал ВНЗ є засобом реалізації наукового та освітнього потенціалу, що в сукупності являє триєдину сутність потенціалу ВНЗ. Саме це надалі визначатиме ступінь успішності ВНЗ, його конкурентоспроможності, в остаточному підсумку – життєздатності [4].

А. А. Кисельова умовно називає веб-сайт архівної установи новим видом архівного довідника – комплексним електронним довідником оперативного характеру із досить широкими можливостями: він може включати описову, бібліографічну та археографічну, текстову, графічну інформацію, бази даних тощо [5]. Як окремий документально-інформаційний веб-ресурс у системі загальних мережевих ресурсів ЮНЕСКО та складову світової Інтернет-мережі, архівний портал ЮНЕСКО розглядає О. А. Кравцова [6].

Веб-сайт на сьогодні призначений стати центральним елементом комунікаційної політики ВНЗ, адже він надає широкий спектр додаткових можливостей здійснення комунікації. Головна особливість полягає в тому, що тепер ВНЗ має можливість надавати користувачам додатковий сервіс: забезпечувати їх актуальною інформацією, здійснювати дистанційне навчання, ефективніше проводити навчальний і науковий процеси та ін. Також наявність власного веб-сайту забезпечує ефективне позиціонування ВНЗ на ринку освітніх послуг в Інтернет-середовищі, що дає можливість користувачеві отримати значно більше інформації та скласти більш повне уявлення про ВНЗ та його послуги. Окрім цього, інформація про поведінку користувачів на веб-сайті одразу може потрапити до інформаційної системи ВНЗ та слугувати для більш якісного їх обслуговування. Під час спілкування через веб-сайт взаємодія проходить через специфічне інформаційне середовище (далі ІС), яке значно поліпшує та розширює комунікацію. Модель комунікації з використанням ІС схематично відображено на рисунку 1.

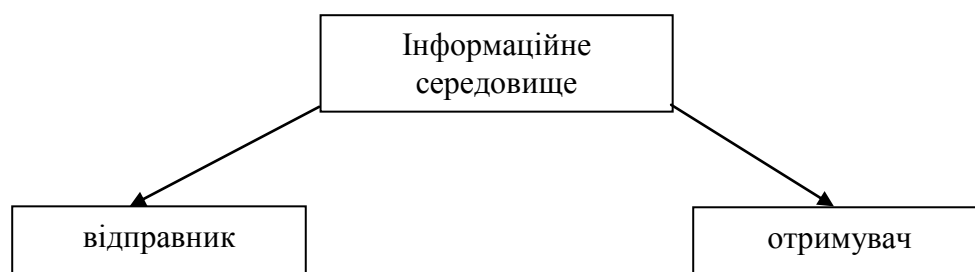

Рисунок 1. Модель комунікації з використанням ІС

Ця модель підкреслює, що спілкування відбувається не між відправником та отримувачем документованої навчальної інформації, а між користувачем та певним середовищем, комунікаційним простором, при цьому обидва учасники діалогу є як відправниками, так і отримувачами електронних навчальних документів одночасно. У цій моделі зроблено крок від простого обміну даними між “передавачем” та “приймачем” до створення ІС, яке сприймається, і можливо, модифікується учасниками діалогу.

Значимо, веб-сайт представляє собою багатоспрямовану комунікаційну модель “багато до багатьох”, де кожен користувач мережі має можливість звертатися до інших окремих користувачів або їх груп від свого імені, або від імені групи (рис. 2). Ця модель передбачає, що необмежена кількість користувачів має доступ до електронних навчальних документів, розміщених на веб-сайті ВНЗ. Таким чином, відбувається демократизація спілкування, яка звільніє користувача від будь-якого контролю ззовні, передбачає нові правила комунікації в сучасному ВНЗ та надає можливість входження в неї нових учасників.

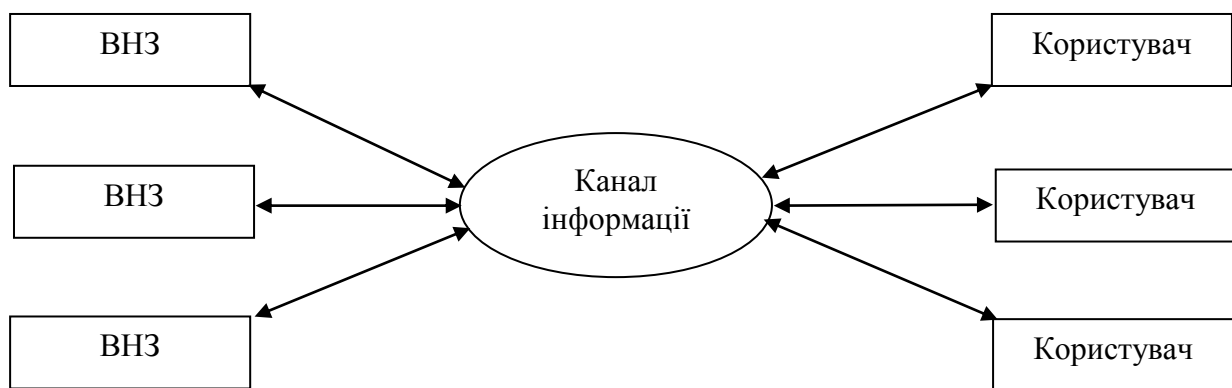

Рисунок 2. Модель комунікації “багато до багатьох”

У моделі цього типу засобом комунікації є розподілена комп’ютерна мережа, а електронні навчальні документи можуть бути представлені як звичайним способом, так і у вигляді засобів гіпермедіа. В межах даної моделі інтерактивна взаємодія можлива як з іншими користувачами Інтернету (міжособистісна взаємодія), так і з самим ІС безпосередньо, причому останній вид є домінуючим. Електронні навчальні документи не просто передаються від відправника до отримувача, але й саме ІС створюється та видозмінюється під їх впливом та вже у новому перетвореному вигляді сприймається всіма учасниками комунікації вишу. Веб-сайт при цьому стає не просто місцем моделювання реального середовища, а його альтернативою та основою для вибудовування нового комунікаційного середовища, що забезпечує функціонування електронної навчальної документації ВНЗ, тобто слугує каналом та засобом передачі електронних навчальних документів.

Модель комунікації ВНЗ “багато до багатьох” охоплює широкий спектр можливих видів комунікаційної взаємодії, основними з яких є:

- ВНЗ мають можливість надавати електронні навчальні документи в освітньому Інтернет-середовищі за рахунок власного веб-сайту або за рахунок розміщення інформації на інших веб-серверах;

- користувачі за допомогою навігаційного програмного забезпечення мають можливість взаємодіяти із освітнім Інтернет-середовищем та досліджувати інформаційне наповнення веб-сайту, зокрема електронні навчальні документи ВНЗ;

- користувачі мають можливість представляти інформацію відносно своїх інформаційних потреб та запитів щодо електронної навчальної документації, приймати участь в обговореннях різних питань, висловлювати свою точку зору;

- користувачі мають можливість взаємодіяти з освітнім Інтернет-середовищем, що дозволяє їм працювати з електронними навчальними документами, представленими на веб-сайтах ВНЗ;

- користувачі та ВНЗ мають можливість безпосередньо взаємодіяти між собою, наприклад, через електронну пошту, телеконференції та ін.

Таким чином, комунікаційна модель “багато до багатьох” містить у собі модель “один до багатьох” та “один до одного”, що значно розширює можливості спілкування як для ВНЗ, так і для користувачів, що приймають участь в процесі комунікації [14]. Веб-сайт ВНЗ надає дві можливості реалізації комунікаційної моделі взаємодії “один до багатьох”:

- у першому випадку користувач вивчає веб-сайт для досягнення суто власних цілей. Оскільки цілі у всіх користувачів різні, то і шляхи навігації по веб-сайту будуть мати унікальний характер, так само, як і отримана ними інформація;

- у другому випадку можливим стає більш високий рівень реалізації моделі за рахунок представлення веб-сайту в унікальному вигляді для кожного користувача, тобто шляхом персоніфікації представлення веб-сайту ВНЗ, що в свою чергу досягається використанням файлів, що містять отриману раніше інформацію або образу попередніх відвідувань веб-серверу.

Модель освітнього Інтернет-середовища містить зворотні зв'язки. Прикладами реалізації їх з користувачами є електронна пошта, дані про реєстрацію користувачів, підписка або реєстрація на веб-серверах та веб-сайтах ВНЗ. Зворотні зв'язки є дуже важливим елементом комунікації ВНЗ: в освітньому процесі; для налагодження контактів з абітурієнтами, студентами, випускниками; для забезпечення додаткових можливостей процесу навчання, нових форм роботи викладачів із студентами та багато ін. Наявність зворотних зв'язків значно підвищує ефективність використання комунікаційного засобу

взаємодії та можливості ВНЗ адекватно реагувати на події, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі, що в свою чергу підвищує конкурентоспроможність самого ВНЗ.

В основі веб-сайту покладено модель комунікації, в якій інформація надається на запит користувача (рис. 3). Ця особливість освітнього Інтернет-середовища пов'язана з активною роллю користувачів, обумовленої контролем над пошуком інформації за рахунок різноманітних пошукових та навігаційних механізмів. Це ставить перед ВНЗ, які використовують веб-сайти, як освітнє Інтернет-середовище, складну задачу, що полягає у необхідності докладання значних зусиль для залучення користувачів, та потребує від них більш пильної уваги до потреб та запитів користувачів, до нових підходів та сучасних технологій.

Рисунок 3. Модель комунікації, в якій інформація надається у відповідь на інформаційний запит користувача

Веб-сайт ВНЗ, як канал комунікації має низку особливостей та переваг, а саме:

- інтерактивний характер комунікації;
- багатофункціональна модель комунікації “багато до багатьох”, що містить модель “один до багатьох” та “один до одного”, що лежить в основі освітнього Інтернет-середовища, дозволяє реалізувати широкий спектр видів комунікаційної взаємодії, виходячи з потреб користувачів та засобів, що ними застосовуються;
  - наявність контролю над пошуком та отриманням інформації дозволяє користувачам займати активну позицію в процесі комунікації;
  - широкий спектр видів надання інформації;
  - висока гнучкість та масштабованість;
  - можливість нелінійного пошуку документованої навчальної інформації, обумовлена гіпермедійним способом її надання [11, 12].

Таким чином, комунікацію у ВНЗ можна розглядати як соціальну систему, в якій здійснюється процес отримання, накопичення та логічної переробки інформації. На сьогоднішній день в цій системі відбуваються значні перетворення. Довгий час основу такої

системи складали друковані навчальні документи – підручники, посібники, конспекти лекцій та інші, доступ до яких, в першу чергу, забезпечували бібліотеки. Сучасні ІКТ ввели в ПКП ВНЗ електронні навчальні документи, серед яких: електронні версії друкованих документів та нові абсолютно самостійні електронні навчальні документи, розміщені на веб-сайтах.

Комунікація, таким чином, складає важливу ланку в інформаційній інфраструктурі сучасного навчального процесу. В системі “викладач-студент” обов’язковими складовими є: “викладачі – створювачі навчальних документів”; “навчальні документи” у вигляді посібників та методичних матеріалів на електронних або паперових носіях, “студенти – споживачі навчального матеріалу”; а також канали передачі навчальних документів, до яких відносяться як “класичні”: бібліотечні, книговидавничі, книготорговельні, так і новітні: технології комп’ютерного зв’язку (асинхронного режиму “офф-лайн” та синхронного режиму “он-лайн”). Сучасні електронні засоби комунікацій в навчальному процесі дозволяють перейти до нового етапу розвитку ВНЗ в організаційній, навчально-методичній і науково-дослідницькій сферах на локальному, національному, міжнародному рівні освітнього середовища [13].

Офіційний веб-сайт ВНЗ дозволяє здійснювати комунікацію, процес навчання (що по суті є навчальною комунікацією) на відстані, коли суб’єкти комунікації (викладач та студенти) розділені у просторі та часі та, коли всі або більша частина навчальних процедур здійснюється з використанням новітніх ІКТ. Отже, взаємодія викладачів та студентів відбувається за допомогою технічних, програмних та адміністративних засобів мережі Інтернет. Характерною рисою цього процесу є надання користувачам можливості самостійно отримувати необхідні знання, застосовуючи розвинуті інформаційні ресурси, які, в свою, чергу надаються сучасними ІКТ. Інформаційні ресурси: бази даних та знань, комп’ютерні, в тому числі мультимедіа, навчаючі та контролюючі системи, відео- та аудіо записи, електронні бібліотеки разом із традиційними підручниками та методичними посібниками створюють унікальну розподілену комунікаційну мережу та середовище навчання, доступні широкій аудиторії. Таке освітнє середовище є складовою сучасного освітнього Інтернет-простору.

Проведення відео- та телевізійних лекцій, круглих столів, комп’ютерних відео- та текстових конференцій, можливість приватних (у тому числі і щоденних) консультацій з викладачем по комп’ютерним комунікаціям роблять взаємодію студентів з викладачем навіть більш інтенсивнішою, ніж за традиційної форми навчання [12].

Офіційний веб-сайт має такі додаткові комунікаційні властивості:

- надзвичайно оперативної передачі на будь-які відстані навчальної інформації різного обсягу, виду (візуальної та звукової, статичної та динамічної, текстової та графічної);

- оперативної зміни навчальної інформації;
- зберігання цієї інформації у пам'яті комп'ютера на протязі необхідного часу, можливість її редагування, обробки, роздрукування тощо;
- інтерактивності за допомогою спеціально створеної з цією метою мультимедійної інформації та оперативного зворотного зв'язку;
- доступу до різних джерел навчальної інформації через веб-сайт до віддалених баз даних, знань, чисельних конференції по всьому світу, роботи з цією інформацією;
- організації електронних конференцій, у тому числі в режимі реального часу, комп'ютерних аудіо- та відео-конференцій;
- діалогу з будь-яким користувачем;
- запиту навчальної інформації за будь-яким питанням через електронні конференції;
- можливість скопіювати отримані матеріали на носій або накопичувач, роздрукувати їх та працювати із ними тоді, коли це зручно студенту.

Таким чином, дослідження веб-сайтів ВНЗ доводить, що вони на сьогоднішній день є важливими каналами комунікаційної взаємодії користувачів та доповнюють традиційні навчальні документи для суб'єктів (студенти, викладачі) інформаційно-комунікаційного простору сучасного ВНЗ, суттєво підвищують повноту та оперативність надання користувачам освітніх послуг. Для більшого ефективного функціонування таких комунікаційних каналів, необхідно визначити головні етапи успішного трансформування системи комунікаційної взаємодії ВНЗ на основі використання можливостей нових ІКТ, які на наш погляд, можна звести до наступного:

- розробка та додержання єдиних методичних основ виробництва та розповсюдження освітніх інформаційних ресурсів сучасного ВНЗ;
- посилення інтеграційних тенденцій у діяльності сучасних ВНЗ, на основі використання Інтернет-технологій;
- вдосконалення технічного та технологічного забезпечення доступу до освітніх електронних інформаційних ресурсів для суб'єктів інформаційно-комунікаційного простору ВНЗ;
- підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу ВНЗ щодо вільного володіння технологіями дистанційного навчання, електронних комунікацій та опанування, таким чином, функціями т'ютора (викладача).

Сучасні ВНЗ стають частиною єдиної комунікаційної системи нашого суспільства, що ефективно адаптується до змін світового соціокомунікаційного середовища. Без веб-сайту процес входження вітчизняних ВНЗ у світовий інформаційний простір унеможлиблюється.

Суспільство за допомогою процесів комунікації створює навколишнє середовище – інформаційно-комунікаційний простір, встановлюючи межу між комунікаціями, з однієї сторони, та інформацією – з іншої. Просторовість понять інформації та комунікації, спричиняє глобальний характер інформації. У просторі взаємодії цих понять та явищ виникають відносини обміну інформацією та комунікації. Сучасний ВНЗ характеризується зростанням значущості ІС, що являє собою сукупність інформації, навчальної документації, інтелектуальних ресурсів, інформаційних технологій, комунікаційної інфраструктури. Отже, ПКП – це система комунікацій груп, що мають різні функції, статуси, потреби та цінності. Комунікації першого рівня: викладачі та студенти в аудиторіях та лабораторіях (процес передачі знань); комунікації другого рівня: деканати та студенти, студенти та диспетчерська, викладачі – диспетчерська – деканати (процес організації передачі знань); комунікація третього рівня: викладачі – керівництво кафедрами та факультетами – ректорат (визначення змісту та технологій освіти); комунікації четвертого рівня: ректорат – міністерство (визначення стратегії розвитку освіти та регулятивних принципів). Всі ці комунікації та процеси мають документальний супровід, що забезпечується використанням ІКТ. Таким чином, в ПКП діють чотири головні суб'єкти зі своїми статусами, інтересами та ідеалами – держава, керівництво ВНЗ, викладачі та студенти. Інформаційна парадигма, що прийшла у сферу комунікацій з точних та прикладних наук у поєднанні з іншими підходами (зокрема, синергетичним) дозволяє ВНЗ створювати власне ІС, центральним елементом якого є навчальна документація. В цьому середовищі відбувається функціонування навчальної документації, що існує і в паперовій, і в електронній формах. Електронні форми існування навчальних документів обумовлені розвитком та використанням ІКТ. Тому електронна навчальна документація ВНЗ є обов'язковою складовою його комунікаційного потенціалу, а також власного офіційного веб-сайту [15].

Таким чином, веб-сайт ВНЗ – це побудована за єдиними правилами та алгоритмами веб-структура, яка має свою адресу, сприймається як багатомірна цілісність, певна лінія зв'язку. Це визначає веб-сайт, як комунікаційний канал, що забезпечує користувачам доступ до електронних навчальних документів ВНЗ, характеризує веб-сайт ВНЗ, як засіб включення електронного навчального документу до ПКП.

Отже, цінність веб-сайтів, як комунікаційного середовища, обумовлена саме їх комплексністю, яка не досягається та не може бути досягнута традиційними виданнями. Адже веб-сайти багатоаспектно відображають напрямок діяльності ВНЗ. Будь-який ВНЗ видає навчальні та методичні посібники, наукові праці, рекламні матеріали для абітурієнтів, але тільки об'єднані в рамках одного веб-сайту вони дають уявлення про масштаб діяльності ВНЗ та його місця серед інших вишів. Таким чином, електронна навчальна документація є

невід'ємною складовою веб-сайту ВНЗ. Вважаємо, що перспективним напрямом дослідження веб-сайту ВНЗ з позицій документознавства та соціальних комунікацій є визначення критеріїв оцінки контенту веб-сайтів ВНЗ з метою розробки гіпотетичної інформаційної моделі офіційного веб-сайту освітнього закладу України.

Використана література

1. Аноприенко А.Я. Информационное обеспечение деятельности университета в условиях открытого общества / А.Я. Аноприенко, Е.А. Башков, А.А. Минаев // Донбасс-2020: наука и техника производству : материалы II науч.-практ. конф., (Донецк, 30-31 мая 2006 г.) – Донецк : ДонНТУ, 2006. – С. 34-37.
2. Бабенко Ж.В. Интернет-ресурсы для организаторов детского и юношеского чтения как коммуникационный канал / Ж.В. Бабенко // Документ в системе социальных коммуникаций : сб. материалов III всерос. науч.-практ. конф. с международ. участием (Томск, 25-26 октября 2007 г.) – Томск, 2008. – С. 195-199.
3. Бебик В.М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рілейшнз : монографія / В.М. Бебик. – К. : МАУП, 2005. – 440 с.
4. Калашнікова Л.В. Інтернет-сайти вищих навчальних закладів як інноваційні канали комунікацій в умовах формування інформаційного суспільства України : Дис. канд. соціол. наук / Л.В. Калашнікова. – Харків, 2005. – 175 с.
5. Кисельова А.А. Архівні ресурси України в глобальній інформаційній мережі: види, доступ, перспективи : автореф. дис. канд. іст. наук : спец. 07.00.10 “Документознавство, архівознавство” / А.А. Кисельова ; Держ. ком. арх. України, Укр. НДІ арх. справи та документознавства. – К., 2005. – 19 с.
6. Кравцова О.А. Архівний портал ЮНЕСКО: засада створення, структура, інформаційний ресурс : автореф. дис. канд. іст. наук : спец. 27.00.02 “Документознавство, архівознавство” / О.А. Кравцова ; Держ. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. – К., 2009. – 19 с.
7. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации / Г.Г. Поцепцов. – М. : Рефл-бук ; К. : Ваклер. – 2001. – 656 с.
8. Рожнёва Ж.А. Web-документы: проблема определения и классификации / Ж.А. Рожнёва // Документ в системе социальных коммуникаций : сб. материалов III всерос. науч.-практ. конф. с международ. участием, (Томск, 25–26 октября 2007 г.) – Томск, 2008. – С. 55-60.

9. Рысков О.И. Исследование нормативно-методического обеспечения и практики применения электронных документов в деятельности федеральных органов исполнительной власти Российской Федерации (1993-2004 гг.) : автореф. дис. канд. ист. наук : спец. 05.25.02 “Документалистика, документоведение, архивоведение”. – М. : ВНИИДАД, 2004. – 26 с.

10. Старова Т.С. Типология образовательных веб-сайтов [Электронный ресурс] / Т.С. Старова, А.В. Могилев // Вопросы Интернет-образования. – 2001. – Вып № 2. – Режим доступа к журн. : http://center.fio.ru/vio/vio_02/default.htm#. – Загл. с экрана.

11. Федоров А.В. Проблемы медиаобразования (научная школа под руководством А.В. Федорова) : монография / [А.В. Федоров, И.В. Чельшева, А.А. Новикова и др.]. – Таганрог : Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2007. – 212 с.

12. Фещенко А.В. Веб-сайт университета в современном информационно-коммуникационном пространстве [Электронный ресурс] / А.В. Фещенко. – Режим доступа : <http://ido.tsu.ru/files/pub2010/Feshenko.pdf>. – Загл. с экрана.

13. Філіпова Л.Я. Документально-електронні комунікації в умовах інформатизації освіти / Л.Я. Філіпова // Матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. “Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI ст.” – Одеса, ОНПУ, 2009. – С. 18-20.

14. Шелестова А.М. Електронно-документна комунікація сучасного університету: тенденції розвитку / А.М. Шелестова // Вісник Книжкової палати. – № 9. – 2010. – С. 27-33.

15. Шелестова А.М. Веб-сайт ВНЗ як складова документальної комунікації в освітньому Інтернет-просторі / А.М. Шелестова // Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Донецьк, 30 березня – 01 квітня 2011 р.). – Донецьк : ДНУ, 2011. – С. 46-48.